

Nr 197.

Utlåtande i anledning av väckta motioner rörande skolmåltidsverksamheten.

(2:a avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sunne m. fl.* (I: 74) och den andra inom andra kammaren av fru *Andrén m. fl.* (II: 98), har yrkats, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om en allsidig undersökning rörande skolmåltidsverksamhetens rationalisering med avseende främst på kosten, arbetets organisation samt lokalernas planläggning och utrustning i syfte att — med fasthållande av kravet på en fullvärdig skolmåltid — nedbringa kostnaderna.

Vidare har i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ebbe Ohlsson* (I: 235) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Båstekille *m. fl.* (II: 293), hemställts, att riksdagen måtte anhålla hos Kungl. Maj:t om en sådan ändring av övergångsbestämmelserna i kungörelsen 1946: 553, att statsbidrag må utgå även då skolmåltid består av varm dryck och frukt.

Slutligen har i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Eskilsson* (I: 236) och den andra inom andra kammaren av fröken *Wetterström* (II: 281), hemställts, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla dels att statsbidrag även må kunna utgå till skolmåltider av i motionerna angiven typ, dels ock att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt skolöverstyrelsen att utarbeta råd och anvisningar med olika alternativ till tjänst åt skoldistriktet för att förbilliga kostnaderna för skolmåltiderna.

Till stöd för dessa yrkanden har i ovannämnda motioner anförts bland annat följande,

Motionerna I: 74 och II: 98:

Det har förflutit mer än sex år sedan de nya statsbidragsbestämmelserna angående skolmåltiderna trädde i kraft, och det bör därför nu finnas goda möjligheter att bilda sig en uppfattning om hur denna reform i praktiken verkat. Detta var också syftet med den enquête beträffande skolmåltiderna, som folkpartiets kvinnoförbund förra året genomförde och som omfattade sammanlagt 128 olika kommuner.

De inkomna svaren gav först och främst belägg för att skolmåltidsreformen som sådan rönt stor uppskattning av såväl målsmän och barn som skolans representanter. Enquëten visade emellertid också att bespisningens organisation i högsta grad varierar på olika orter och att som följd därav bl. a. kostnaderna blivit mycket växlande. Statsbidragsbestämmelserna ha på grund av sin snäva formulering tvingat kommunerna till en typ av mathåll-

ning (lagad mat, smörgås och mjölk), vilken ofta blir avsevärt dyrare än vad som motsvarar dess näringsfysiologiska värde. Över huvud taget ger enquëten ett bestämt intryck av att skolmåltidernas kostnader ställer sig anmärkningsvärt höga och detta även i förhållande till kommunernas övriga sociala utgifter.

En i annat sammanhang nyligen offentliggjord undersökning visar att varje portion i genomsnitt för hela landet i dag kostar 1 å 1:10 kr. I denna kostnad är förutom utgifterna för själva maten och bespisningspersonalen även inräknade utgifter för lokalerna och deras utrustning.

Innevarande läsår deltar i bespisningen ca 540 000 barn — huvudsakligen från folkskolan men även från en hel del högre skolor — vilket utgör ca 58 % av samtliga barn i skolorna detta läsår. Den totala utgift, som innevarande läsår måste täckas av skattemedel, kan för hela landet beräknas till minst 108 milj. kr. Härav betalar kommunerna något mera än $\frac{2}{3}$ och staten resten. Fullt genomförd skulle bespisningen med dagens priser för hela landet närma sig en årskostnad av 200 milj. kr. Denna totalkostnad är väsentligt högre än vad man vid reformens genomförande räknade med även om hänsyn tas till penningvärdets försämring under mellantiden.

Med dessa siffror för ögonen frågar man sig, om icke rationaliseringsåtgärder är möjliga som kan leda till väsentliga besparingar utan att därför reformens syfte behövs äventyras. Enligt vår mening är denna fråga av så stor vikt, att en allsidig undersökning härav är påkallad.

En sådan undersökning bör i första hand ta sikte på åstadkommande av en näringsfysiologiskt tillfredsställande och för barnens tänder lämplig kost inom rimlig kostnadsram. Man har därvid inte bara att ta hänsyn till själva maten utan även till formerna för dess tillagning och servering. Vad matseklarna angår torde man kunna tänka sig andra typer av skolmåltider än den nu förekommande »lagade maten». Den danska skolfrukosten, s. k. smørrebrød bestående av smörgås med pålägg, mjölk och frukt, har t. ex. ett lika stort kalorivärde som vårt lagade mål men kostar väsentligt mindre, bl. a. på grund av att den kräver betydligt enklare lokaler och mindre arbetskraft. Självfallet bör måltidstypen anpassas efter barnens behov och befolkningens måltidsvanor inom resp. kommuner, vilket dock även förutsätter mindre snäva statsbidragsbestämmelser än de nuvarande. Ett effektivt utnyttjande av den moderna konservindustriens resurser synes likaså kunna medverka till matkostnadernas nedbringande. En viktig faktor i detta sammanhang är dessutom den av bespisningspersonalen tillämpade arbetstekniken. Slutligen är lokalernas planläggning och inredning av stor betydelse för skolmåltidsverksamhetens ekonomi och för beskaffenheten av den mat som serveras. Det gäller här att rätt avväga såväl lokalernas storlek som tekniska utrustning efter måltidsverksamhetens omfattning. Samtidigt bör eftersträvas att på de ställen, där större anläggningar visar sig behövliga, dessa även i möjligaste mån användes för andra lämpliga ändamål i syfte att till fullo utnyttja de i anläggningarna investerade medlen.

Av det föregående har framgått att skolmåltidsverksamheten redan i sin nuvarande omfattning (58 %) drar en sammanlagd utgift av betydligt över 100 milj. kr. per år. Med tanke på denna höga kostnad och med hänsyn till att nära hälften av landets skolbarn ännu icke kommit i åtnjutande av förmånen av fria skolmåltider, synes det oss vara nödvändigt att undersöka, om man icke genom olika rationaliseringsåtgärder kan nå fram till avsevärda besparingar utan att därför gör avkall på kravet på en ur närings- och andra synpunkter fullgod skolmåltid.

Motionerna I: 235 och II: 293:

I enlighet med riksdagens beslut 1946 skola fria skolmåltider, då skoldistriktet beslutat anordna sådana, finnas att tillgå för alla elever, som önska begagna sig av dem. Ett stort antal distrikt har icke beslutat anordna skolmåltider på grund av att brist på personal och lokaler samt svårigheter av ekonomisk art ha lagt hinder i vägen. För närvarande ha ca 40 % av landets folkskolebarn icke tillgång till skolmåltid.

Det har vidare visat sig, att anordnandet av skolmåltider blir ekonomiskt mycket betungande, framför allt för kommunerna. I samma mån som bispisningen, trots antydda hinder, får vidgad omfattning, komma kostnaderna att stiga ytterligare.

Det är alltså angeläget, dels att skolmåltidsverksamheten utvidgas i all den utsträckning som behov därav föreligger, och dels att kostnaderna för denna anordning icke blir alltför betungande för stat och skoldistrikt.

Statsbidrag till anordnande av skolmåltider utgår i enlighet med kungörelsen 1946: 553, med däri sedermera vidtagna ändringar, med viss procent av ett bidragsunderlag, som från och med innevarande budgetår uppgår till 70 öre för varje utspisad måltid. Måltiden skall då bestå av smörgås och mjölk samt en lagad rätt. Enligt övergångsbestämmelser till kungörelsen må intill viss tidpunkt statsbidrag utgå även för måltid av enklare typ, såsom oslofrukost eller gröt eller välling. Bidragsunderlaget utgör för det förstnämnda 35 öre och för de två senare 20 öre.

Det ovan antydda dubbla syftet skulle kunna ernås, åtminstone för någon tid framåt, genom ett tillägg till dessa övergångsbestämmelser, så att statsbidrag även utginge för varm dryck, såsom varm mjölk eller choklad, jämte frukt. Därigenom skulle kunna vinnas dels att många av de skoldistrikt, som ännu ej kunnat ge sina skolbarn något slag av skolmåltid, skulle bli i stånd därtill, och dels att den ytterligare automatiska utgiftsstegring, som är att befara på anslaget i riksstaten, skulle kunna uppskjutas något, vilket särskilt i nuvarande statsfinansiella läge vore fördelaktigt.

Motionerna I: 236 och II: 281:

Verkningarna av den reform, som innebär anordnande av skolmåltider och som beslutades av riksdagen år 1946, har visat sig vara utomordentligt goda. Barnens hälsotillstånd liksom deras fysiska spänst har avsevärt förbättrats, särskilt när det gäller barn från mindre bemedlade hem. Folkhälsosynpunkten var det främsta motivet till denna reform, även om man ansåg att vissa andra fördelar var förenade härmed, bl. a. den att frigöra kvinnlig arbetskraft för den industriella produktionen och för näringslivet i övrigt. Det kan emellertid ifrågasättas om vinsterna därvid är nämnvärda, eftersom man måste taga i beräkning den personal, som i alltmer ökad omfattning kräves för skolbarnsbispisningen. F. n. har enbart inom landskommunerna ca 5 000 heltids- och deltidanställda knutits till detta verksamhetsfält. Dessutom bör man komma ihåg att möjligheten att frigöra hemmakvinnornas arbetskraft genom denna reform oftast kan ske endast i de fall, där inga andra barn finnes i hemmet än det eller de, som deltagar i skolans bispisning. Arbetsmarknadssynpunkten torde i detta sammanhang väl också vara av underordnad betydelse. Det viktigaste är och förblir att barn i skolåldrarna garanteras en allsidig och näringsrik kost och icke som i gången tid i stor utsträckning hänvisas att leva på uteslutande torrskaffning, bestående av en flaska mjölk och några smörgåsar, ofta utan pålägg.

Även om man alltså vill uttala sin tillfredsställelse över att staten genomfört en reform, som har de bästa syften och vars verkningar redan under den relativt korta tid som förflutit visat så goda resultat, kan man dock ej helt bortse från att verksamheten i den form den på många håll i vårt land bedrivs blivit oerhört kostnadskrävande. Den totala driftkostnaden för läsåret 1952/53 för dessa skolmåltider belöper sig på ca 80 000 000 kronor. Härav utgår statsbidrag till kommunerna med 26 300 000 kronor, medan resterande eller 53 700 000, motsvarande 67 % av totalkostnaden, bestrides av kommunerna. Härtill kommer det kapital, som är investerat i erforderliga byggnader och i anskaffande av inventarier för skolbarnsbespisningen. Den automatiska utgiftsstegringen medför att statens bidrag för läsåret 1953/54 i årets statsverksproposition upptagits till 34 000 000 kronor, vilket alltså innebär en förhöjning av föregående års bidrag med 7 700 000 kronor. Utgiftsstegringen för kommunerna blir procentuellt ännu högre än för staten, bl. a. beroende på en generell lönelöftning för den anställda personalen. Kostnaderna för skolmåltidsverksamheten har sålunda blivit betydligt högre för både staten och kommunerna än man kunde förutse, när reformen genomfördes.

Det framstår därför såsom ytterst angeläget att man utan risk för att åsidosätta kvaliteten på skolmåltiderna ur närings synpunkt söker finna vägar att förenkla och förbilliga måltiderna i möjligaste mån.

En godtagbar typ synes vara en måltid bestående av varm mjölk eller choklad och smörgåsar, därtill gärna frukt. Härvid förutsättes att smörgåsarna är av sådan beskaffenhet att alla krav ur näringsfysiologisk synpunkt tillgodoses. För anordnande av dylika skolmåltider erfordras inga kostnadskrävande inredningar och ingen stor personal. Där de geografiska förhållandena så medger kunde till och med tillredningen av smörgåsarna överlätas på en närbelägen firma, som åtog sig att dagligen ombestyrja även leveransen.

Meningarna om värdet av en måltid bestående av varm dryck och smörgåsar i jämförelse med lagad mat är måhända delade. Barn föredra emellertid ofta goda, vältillredda smörgåsar framför en del av de lagade rätter, som de erhålla vid skolbespisningarna.

De övergångsbestämmelser, som äro knutna till kungörelsen 1946:553, medgivande att statsbidrag intill viss tidpunkt må utgå även för måltid av enklare typ, såsom oslofrukost eller gröt eller välling, skulle då utsträckas att gälla även måltid av ovan angivet slag.

Det är ofrånkomligt att man gör sig den frågan om det verkligen är nödvändigt med en utbyggnad av verksamheten enbart efter de riktlinjer man hittills tillämpat. Man kan även ifrågasätta om det är rationellt att anordna till omfattningen stora köks-, förvarings- och källarutrymmen med tillhörande inredning, eftersom dessa lokaler ofta blott utnyttjas för en bespisning per dag. Flertalet stadskommuner har emellertid numera ordnat skolbarnsbespisning, varför denna framställning huvudsakligen tar sikte på landsbygdens skoldistrikt.

1947 utgav skolöverstyrelsen i samråd med medicinalstyrelsen och statens institut för folkhälsan till vägledning en rådgivande broschyr angående kosthållet vid skolmåltider. Genom den nya kommunindelningen och den ökade byggnadsverksamheten för skoländamål håller skolmåltidsverksamheten nu på att utbyggas inom ett stort antal av de ca 400 skoldistrikt, som hittills icke vidtagit några åtgärder på detta område. Med hänsyn härtill synes det angeläget att skolöverstyrelsen ånyo utsänder råd och anvisningar i detta ämne, kompletterade med anvisningar om hur en förbilligad men effektiv skolbarnsbespisning enligt de i motionen angivna riktlinjerna kan

ordnas. Givetvis bör sådana råd även denna gång utarbetas i samband med ovan angivna institutioner, varvid de gångna årens rön och erfarenheter torde kunna utnyttjas.

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat utlåtanden över de ifrågavarande motionerna av *statskontoret* och *skolöverstyrelsen*, varjämte *svenska stadsförbundet*, *svenska landskommunernas förbund*, *målsmännens riksförbund* och *skolstyrelseförbundens rikskommitté* beretts tillfälle att yttra sig över motionerna.

Skolöverstyrelsen har sedermera till utskottet inkommit med ett kompletterande yttrande i ämnet. Vidare har till utskottet överlämnats avskrift av ett protokoll, hållet vid *näringsfysiologiska institutets* sammanträde den 9 juni 1953.

Av de avgivna yttrandena inhämtas i huvudsak följande.

Svenska stadsförbundet har tillstyrkt att en allsidig utredning om skolmåltidsverksamheten måtte komma till stånd. Stadsförbundets styrelse har i ärendet anfört följande.

I motionerna har framhållits, att skolmåltidsverksamheten visat sig draga mycket stora kostnader. Motionärernas yrkanden ta också genomgående sikte på åtgärder i förbilligande syfte. Även styrelsen anser, att storleken av det allmännas utgifter för ändamålet ger anledning till överväganden. Det bör beaktas, att det ju här gäller en verksamhet, som både i väsentliga avseenden och beträffande detaljer fått sin utformning ganska improviserat bestämd. Redan på grund härav kan det knappast förutsättas, att man lyckats i allo lägga upp verksamheten så ekonomiskt som möjligt. Vad som under sådana förhållanden synes påkallat är enligt styrelsens mening en ingående undersökning av hela verksamheten för att utröna vilka möjligheter som kunna finnas att åstadkomma utgiftsbegränsningar på området utan efterstående av verksamhetens syfte.

Styrelsen vill emellertid särskilt understryka, att en dylig utredning bör inriktas på en allsidig bedömning av frågan. Då man i en del av motionerna väsentligen riktat uppmärksamheten på möjligheterna att hålla utgifterna nere genom användande av andra måltidstyper, synes det föreligga särskild anledning att varna mot åtgärder, varigenom verksamhetens värde kan äventyras och skolbespisningens standard sänkas. Men kostnaderna för verksamheten äro uppenbarligen också beroende av många andra faktorer, såväl i fråga om organisation och arbetsformer som lokaler och utrustning, där en allmän rationaliseringsutredning kan väntas ge ekonomiskt ingalunda betydelselösa resultat. Icke minst beträffande lokalfrågorna synes det ur kommunal synpunkt angeläget att få ingående prövat, vilka standardanspråk som måste anses oeftergivliga. Likaså är det av vikt att få grundligt övervägt, vilka möjligheter som kunna stå till buds att utnyttja för skolmåltidsverksamheten erforderliga lokaler även för andra ändamål. Denna fråga är påtagligt av ej ringa ekonomisk betydelse, då lokalerna eljest få en orimligt kort användningstid. Både med tanke härpå och i andra hänseenden bör också beaktas, att rationaliseringsmöjligheterna beträffande skolmåltidsverksamheten uppenbarligen måste vara i hög grad beroende av skiljaktiga förhållanden på olika orter och för de särskilda skolorna. På grund härav kan det icke förväntas, att dessa möjligheter i de särskilda fallen skola kunna fullt ut tillvaratagas utan att man avstår från långt gående krav på enhetlig reglering och centralt bestämmande i frågor om anordningarna för och be-

drivandet av verksamheten. Det är därför enligt styrelsens mening av vikt, att kommunernas handlingsfrihet på området icke otillbörligt begränsas.

För fullföljandet av skolmältidsverksamhetens utbyggnad och med hänsyn till den mycket omfattande nyanskaffning av skolbyggnader, som man har att räkna med under de närmaste åren, finner styrelsen det i hög grad påkallat att den åsyftade allsidiga utredningen om skolmältidsverksamheten igångsättes snarast och genomföres utan dröjsmål.

Svenska landskommunernas förbund har ansett att en översyn av skolmältidsverksamheten ur organisatoriska och andra synpunkter borde komma till stånd. Förbundets styrelse har till stöd härför anfört bl. a. följande.

Ur kommunalekonomiska synpunkter har skolmältidsverksamheten under de senaste två åren tilldragit sig allt större uppmärksamhet. Avtalsrörelserna ha lett till starkt ökade personalkostnader för denna verksamhet. Till följd av statsbidragets konstruktion har en betydligt större andel av kostnaderna än vad som ursprungligen var avsett kommit att få bäras av kommunerna. Den kommunala kostnadsökningen har därför blivit vida högre än vad svarar mot det ändrade penningvärdet. Denna kostnadsöversvältring har ägt rum samtidigt som inom en rad andra förvaltningsområden ökade krav ställts på kommunernas ekonomi. Det samlade resultatet härav har blivit överlag höjda kommunala utdebiteringar. Särskilt vid ett minskat skatteunderlag måste alternativet till en sänkt standard eller en starkt höjd utdebitering vara en målmedveten rationalisering. Det torde i första hand böra vara kommunernas egen sak att med hjälp från sina sammanslutningar sörja för denna fortgående rationalisering. Där det rör sig om en verksamhet, som är mera i detalj författningsreglerad eller där staten genom bidragsgivning har ett direkt intresse av att verksamheten bedrivs så ekonomiskt som möjligt, måste det vara statens uppgift att medverka till en rationalisering.

Skolmältidsverksamheten har utbyggt i så snabbt tempo, att man näppligen kan begära att man överallt skall ha kommit fram till de lämpligaste organisationsformerna. Om kommunernas kostnader för denna verksamhet successivt stiga, kan befaras att ett mera allmänt införande av denna verksamhet skall ytterligare fördröjas. Det måste redan ur denna synpunkt vara angeläget att tillvarata de större eller mindre besparingsmöjligheter, som kunna vara till finnandes.

Styrelsen anser för sin del tiden vara mogen för en översyn av skolmältidsverksamheten ur organisatoriska och andra synpunkter. Härvid bör bland annat lokalfrågorna ägnas uppmärksamhet. Åtskilliga av de improvisationer, som man härvidlag fått nöja sig med under det hittillsvarande utbyggnadsskedet, äro helt visst färdiga för en avlösning så snart byggnadsrestriktionerna det medgiva. Å andra sidan få kraven på lokalernas standard icke ställas för högt, där lokalerna icke vid sidan av sin egentliga uppgift kunna få annan användning i mera avsevärd omfattning. Exempel saknas ingalunda på att de statliga skolmyndigheterna vid prövning av nybyggnadsärenden ställt krav på mältidslokalernas standard, som näppligen varit samhälls- och kommunalekonomiskt försvarbara. Också i fråga om utrustningen av lokalerna torde en bättre ekonomisering vara möjlig. Framförallt har från kommunalt håll framhållits att den dyrbara maskinella köksutrustningen understundom framstår som överdimensionerad.

Mälsmännens riksförbund har tillstyrkt att en utredning i syfte att rationalisera skolmältiderna kommer till stånd samt att statsbidrag beviljas för

de skolmåltider, som bestå av smörgås, varm dryck och frukt. Förbundet har till stöd för denna sin uppfattning anfört bland annat följande.

Av de influtna svaren (beträffande 90 skolor) å en av förbundet gjord enquete bland anslutna föräldraföreningar kan man utläsa, att mycket vore att vinna genom en rationalisering av skolmåltiderna. De siffror, som ange att hälften av skolorna ha otillfredsställande lokaler för lunchserveringen och att måltiderna till 50 % förestås av utbildad personal, visa ju i den riktningen. På de platser, där sålunda en fullgod skolmåltid med lagad mat icke kan anordnas utan avsevärda olägenheter eller kostnader, synes det lämpligare att smörgåslunch med varm dryck och frukt får serveras. Men då föräldrarna i övrigt varken äro villiga att ge avkall på kostens kvalitet eller frånträda önskemålet om varm lagad mat, böra de önskvärda besparingarna tydligen göras genom att lokalernas disposition och utrustning förbättras, och genom att personal som är sakkunnig i skötseln av storhushåll utnyttjas för kostens inköp, beredning och servering. En institution av centralt anställda konsulenter för skolmåltidsverksamheten, som vid besök i resp. orter kunde ge råd och anvisningar, anser förbundet skulle vara av stor betydelse. I detta sammanhang vill förbundet understryka att skolöverstyrelsens såväl personella som ekonomiska resurser beträffande skolmåltidsverksamheten för närvarande synes vara för små, för att en rationell ledning av detta viktiga område skall kunna åstadkommas.

Skolstyrelseförbundens rikskommitté har tillstyrkt att en utredning kommer till stånd, vilken söker finna möjligheter att förbilliga skolmåltiderna utan att detta i något avseende får medföra en standardsänkning samt utarbeta förslag, som medför ett överförande av större delen av kostnaderna från kommunerna till staten. Rikskommittén har till stöd härför anfört bland annat följande.

För många tusentals barn är förhållandena sådana att de inte får dagens lagade huvudmål i hemmet förrän strax före sovdags. Detta kan bero på föräldrarnas förvärvsarbete, långa skolvägar och många andra omständigheter. Om vi berövar dem möjligheten till en ur alla synpunkter fullvärdig skolmåltid innebär det för dessa barn en allvarlig försämring av deras näringsstandard.

En differentiering av skolmåltiden på så sätt, att barn, som befinner sig i en sådan situation, skulle få lagad mat och övriga barn skulle få nöja sig med en enklare måltid, är helt otänkbar. Det skulle medföra rakt motsatt effekt mot den motionärerna vill nå.

Såvitt gjorda beräkningar ger vid handen är besparingarna genom att införa den danska matsedeln ytterst små.

Inte heller torde mycket finnas att spara på i fråga om de lokaler där skolmåltiderna serveras. I de allra flesta skoldistrikt äter barnen sin skolfrukost i primitiva lokaler, som också användas för andra ändamål, korridorer, källarutrymmen o. dyl. Speciella bespisningslokaler är sällsynta. Här bör man snarast hoppas på en standardhöjning. Å andra sidan vill vi visst inte motsätta oss att måltidslokaler även användas för andra ändamål. Där man har särskilda lokaler är det redan nu mycket vanligt att lokalerna nyttjas även till andra ändamål — t. ex. till samlingslokaler både för skola och föreningsväsende.

Kommittén vill sålunda bestämt avstyrka, att man nu, när det svenska folkhushållet trots ett sjunkande penningvärde lyckats åstadkomma en all-

män levnadsstandardhöjning, skulle vidta åtgärder som medför en standardsänkning för skolbarnen.

Även om kommittén motsätter sig den ifrågasatta standardsänkningen, innebär detta givetvis inte, att kommittén avstyrker en undersökning för att om möjligt söka nedbringa kostnaderna genom rationalisering av arbetstekniken, genom arbetsbesparande verktyg o. dyl. Kommittén vill emellertid erinra om att detta i första hand är ett intresse för kommunerna. Staten bidrar till kostnaderna endast till en mindre del. Dessutom är statsbidraget så konstruerat att eventuella besparingar i här berört avseende kommer kommunerna tillgodo. Även detta är naturligtvis ett vällovt syfte. För många kommuner är skolmåltiderna nu en stor utgiftspost. Kan man genom en statlig utredning hjälpa kommunerna att nedbringa tillagnings- och personalkostnaderna vore mycket vunnet.

I detta sammanhang vill kommittén gärna framhålla att skoldistriktet själva gjort en hel del i detta syfte. Länens skolstyrelseförbund och andra sammanslutningar har sålunda arrangerat en lång rad konferenser för att ge skoldistriktens representanter tillfälle att utbyta erfarenheter och mottaga impulser. Genom särskilda konsulenter hos skolöverstyrelsen har också staten genom råd och anvisningar verkat i samma riktning. Kommittén erinrar också om de särskilda kurser för bespingspersonal som förekommer.

Statsbidraget till skolmåltiderna borde med det snaraste omkonstrueras på sådant sätt att staten övertar den större delen av kostnaderna för skolmåltidsverksamheten. Detta är angeläget ur flera synpunkter. Genom att överföra en stor del av kostnaderna från kommunerna till staten vinnes av skattetekniska orsaker den fördelen att de får en lämpligare fördelning olika kommuner och socialgrupper emellan. Även som stimulans för de skoldistrikt, som ännu inte infört skolmåltider, har ett förbättrat statsbidrag stor betydelse.

Statskontoret har anfört följande.

I motionerna I: 191 och II: 245 till 1951 års riksdag förordades, att villkoren för statsbidrag vid anordnande av skolmåltider skulle uppmjukas, så att skoldistriktet erhöle större frihet att utforma måltidernas sammansättning. Riksdagen uttalade på grund härav, att redan de nuvarande bestämmelserna lämnade utrymme för vissa modifikationer i sanmansättningen av matsedlarna samt att ett införande av väsentligen olika typer av matsedlar med olika statsbidragsgrunder skulle leda till betydande svårigheter med avseende å rekvisition och kontroll av statsbidrag. Motionärernas hemställen föranledde icke någon riksdagens åtgärd.

I fyra av nu föreliggande motioner förordas en liknande vidgad möjlighet för kommunerna att variera måltidstyperna. Enligt statskontorets förmenande ha några nya omständigheter icke tillkommit, vilka motivera ändring av riksdagens 1951 intagna ståndpunkt. Ämbetsverket vill likväl framhålla, att bidragsunderlaget — som för måltid bestående av smörgås och mjölk samt en lagad rätt sedan bestämmelsernas tillkomst undergått vissa höjningar — för oslofrukost samt för gröt- eller vällingfrukost alltjämt utgör 35 respektive 20 öre. Det torde kunna antagas, att en jämkning uppåt av dessa underlag skulle öka antalet kommuner, som anordna skolmåltider. Det lär emellertid i första hand böra ankomma på de sakkunniga för översyn av vissa statsbidrag på skolväsendets område att överväga, huruvida bidragsunderlagen böra ändras.

Vad angår de i motionerna I: 74 och II: 98 framställda förslagen om rationalisering av skolmåltidsverksamheten, får statskontoret erinra, att frå-

gan om ett bättre utnyttjande av lokalerna berördes i förutnämnda motioner till 1951 års riksdag, samt att Kungl. Maj:t den 22 juni 1951 fäst skolöverstyrelsens uppmärksamhet på vad riksdagen, i anslutning till vad i motionerna anförts, uttalat rörande provisoriska lokalanordningar för skolmåltider och rörande skolmåltidslokalers användande för annat ändamål. Med anledning av uttalandet om utnyttjande av konservindustriens resurser må framhållas, att, enligt vad som under hand inhämtats, skolöverstyrelsen redan bedriver undersökningar i samråd med denna industri för att utröna, i vad mån konserver kunna vara lämpliga för skolmåltider. Inom överstyrelsen pågår vidare en utredning rörande arten av den kost, som skolungdomarna få i hemmen.

Statskontoret utgår från att överstyrelsen verkställer de undersökningar, vilka kunna finnas erforderliga, samt framlägger de förslag till rationalisering av skolmåltidsverksamheten, vilka med hänsyn till resultatet av utredningarna eller eljest äro påkallade. Under sådana förhållanden kan ämbetsverket icke ansluta sig till motionärernas yrkande om utredning.

Skolöverstyrelsen har anfört bland annat följande.

Enligt vad en av skolöverstyrelsen verkställd undersökning utvisar, torde det nu föreliggande minst lika starka skäl som vid tiden för de fria skolmåltidernas införande enligt nu gällande bestämmelser att föreskriva, att skolmåltidernas huvudbeståndsdel i regel bör utgöras av lagad rätt. Detta överensstämmer med kostvanorna i de svenska hemmen. Om vid de skolor, som varit föremål för överstyrelsens undersökning en skolfrukost med smörgås och mjölk infördes, skulle 98 procent av eleverna erhålla sin första lagade måltid först efter skolans slut, de flesta först efter klockan 17. Detta kan icke anses lämpligt, även om smörgåsar kunna beredas på sådant sätt, att de ur näringssynpunkt bli tillfredsställande.

Överstyrelsen anser det emellertid angeläget, att kostnaderna för skolmåltiderna icke bli oskäligt höga och har vid många tillfällen givit anvisningar till skoldistrikt och kommuner om hur kostnaderna skola kunna nedbringas. Givet är, att kostnaderna, sedan beslutet om de nuvarande bestämmelserna rörande skolmåltiderna fattades av 1946 års vårriksdag, avsevärt måste ha stigit. Levnadskostnadsindex (skatterna frånräknade) har sedan december 1945 till december 1952 stigit från 150 till 213 enheter. Vidare ha matuppgifterna i medeltal för socialstyrelsens indexfamiljer per dag stigit från 5 kronor 32 öre till 10 kronor och 23 öre.

Redan under redovisningsåret 1946/47 kunde ett stort antal skoldistrikt och kommuner icke ordna skolmåltider till det dåvarande statsbidragsunderlaget, 60 öre. En mindre kostnadsundersökning avseende vårterminen 1952 utvisar att de sammanlagda kostnaderna, exklusive inventarie- och lokal-kostnader, i medeltal inom 50 landsbygdsdistrikt uppgingo till 98 öre per utspisad måltid och inom 10 stadsdistrikt till 75 öre.

Då det i olika sammanhang hävdats, att den danska smörgåsfrukosten — som i Danmark användes på de orter, där befolkningen har en motsvarande typ av frukost — skulle vara avsevärt mycket billigare än den svenska, har överstyrelsen gjort en förberedande jämförande undersökning mellan svensk frukost med lagad rätt och dansk med smörgås. Någon grundlig utredning har för närvarande ej varit möjlig att åstadkomma. Överstyrelsen vill först framhålla, att de nuvarande bestämmelserna ha i Danmark ägt giltighet från och med den 1 juli 1951. Först efter tre år anses det i Danmark att tillfredsställande erfarenhet vunnits om bestämmelsernas lämplighet. Efter denna tid skola bestämmelserna upptagas till omprövning av riksdagen.

Statens institut för folkhälsan har på anhållan av överstyrelsen beräknat näringsvärdet hos den danska smörgåsfrukosten under en vecka. Näringsvärdena överensstämmer i stort sett med de ungefärliga mängder näringsämnen, som den svenska skolfrukosten bör innehålla.

Överstyrelsen har beräknat kostnaden för maten under nämnda vecka. Den uppgår med svenska detaljhandelspriser till 75 öre per elev och dag. Tre veckors smörgåsmatsedel har även kostnadsberäknats. Medelpriset var 74 öre per elev och dag. Givetvis bleve matkostnaden lägre än ovanstående, om skolfrukost enligt dansk matsedel serverades vid svenska skolor, eftersom distrikten och kommunerna göra inköp enligt nettopriser. Rabatterna på livsmedel torde dock i medeltal i regel icke överstiga 20 procent — även vid inköp i stor skala. I de förut omnämnda 50 svenska landsbygdsdistrikten uppgingo i medeltal matkostnaderna våren 1952 till 59 öre, i de 10 stadsdistrikten till 45 öre.

Omfattande tidsstudier vid skolor av olika storlek skulle erfordras, för att man skulle kunna jämföra personalkostnaderna vid beredning av olika typer av frukost. Överstyrelsen har hittills endast kunnat företaga en jämförelse rörande personalåtgången vid frukost med danska smörgåsar och med svensk lagad mat vid stora skolor. I Köpenhamn beräknas nämligen i medeltal för beredning av smörgås, servering och rengöringsarbeten 60 arbetstimmar per 1 000 barn. I Sverige kan man för de större skolorna beräkna 70 till 85 arbetstimmar för motsvarande uppgift och barnantal. Ungefär en tredjedel av arbetstiden åtgår vid dessa skolor till matlagningsarbete. Att skillnaden ej är större, sammanhänger med att det i så stor utsträckning är tillagat pålägg på de danska smörgåsarna.

Att tillagat pålägg så gott som dagligen användes till de danska smörgåsarna medför även att byggnadskostnaderna och kostnaderna för apparatur bli jämförelsevis höga. En approximativ uppskattning av själva byggnadskostnaderna för en skolmältidslokal i en skola med 400 barn, den största skola, för vilken överstyrelsen utarbetat typritningar, ger vid handen, att, om barnen skola äta i matsal och om smörgåsarna tillredas vid skolan, byggnadskostnaderna bli ca 10 procent lägre, än om lagad mat skulle iordningställas. Om arbetsbesparande maskinell utrustning anskaffas för tillredning av smörgåsar med tillagat pålägg, torde ej besparingen vid inköp av apparatur till skolor med ett elevantal upp till 700 å 800 elever bli så stor, att den borde få inflytande på vilken typ av skolmältider, som serveras. En smörgåsbredningsmaskin kostar exempelvis 8 400 kronor.

På orter med tätbebyggelse, där fraktkostnaderna ej bli alltför höga, kan central beredning givetvis nedbringa olika kostnader för beredning och servering av danska liksom av svenska skolfrukostar avsevärt.

Överstyrelsen vill erinra om, att Oslofrukost får serveras under en övergångsperiod, till och med läsåret 1955/56. Överstyrelsen äger enligt kungörelsen angående statsbidrag till anordnande av skolmältider (1946: 553) utfärda anvisningar om vad som må anses utgöra Oslofrukost.

Skoldistrikten och kommunerna ha således möjlighet att servera en frukost med smörgåsar. Endast i begränsad utsträckning användes denna möjlighet. På många håll anses denna typ av frukost ej tillfredsställande. Kostnaden blir även jämförelsevis hög. I ett skoldistrikt, där vid en skola med 900 elever Oslofrukost, anpassad efter svenska förhållanden, serveras, uppgingo vårterminen 1952 matkostnaderna till 71 öre och personalkostnaderna till 14 öre. Vid en skola inom samma distrikt med 400 elever, där lagad mat serveras, voro motsvarande kostnader 45 öre och 27 öre. Statsbidragsunderlaget är för Oslofrukost endast 35 öre. Överstyrelsen vill erinra om att över-

styrelsen i sina anslagsäskanden avseende redovisningsåret 1950/51 föreslagit en höjning därav till 40 öre. Framställningen föranledde dock icke någon åtgärd. Att Oslofrukost endast får serveras under en övergångsperiod torde även inverka hämmande på införande av denna måltidstyp.

I motionerna I: 74 och II: 98 framhålles såsom påpekats vikten av att konservindustriens resurser utnyttjas. Överstyrelsen vill meddela, att sedan våren 1952 i samarbete mellan överstyrelsen och konservindustrien undersökningar pågår för att utröna, i vad mån konserver av olika slag kunna vara lämpliga för skolmåltiderna ur näringssynpunkt och ur ekonomisk synpunkt.

Med anledning av att i motionerna I: 236 och II: 281 framföres önskemålet, att överstyrelsen skulle i samråd med medicinalstyrelsen och statens institut för folkhälsan utarbета råd och anvisningar med olika alternativ till ljänst åt skoldistriktet för att förbilliga kostnaderna för skolmåltider, får överstyrelsen meddela, att en sådan broschyr sedan hösten 1952 är under utarbetande. Överstyrelsen vill emellertid, innan den färdigställes, avvakta resultatet av vissa undersökningar, såsom av de ovannämnda i samarbete med konservindustrien. Detsamma gäller den pågående undersökningen rörande skolungdomens kostvanor.

Inom överstyrelsen har, alltsedan skolmåltider år 1946/47 anordnades efter de nuvarande bestämmelserna, successivt företagits undersökningar och utredningar av olika slag, för att överstyrelsen skulle erhålla en uppfattning om hur skolmåltiderna utformats i skoldistriktet och kommunerna och om kostnaderna för skolmåltiderna. Överstyrelsen har även, då så befunnits lämpligt, vidtagit vissa utprovningar och dirigerat försöksverksamhet bland annat beträffande utnyttjande av vissa livsmedel. Överstyrelsen har vid olika tillfällen i »Aktuellt från skolöverstyrelsen» publicerat resultatet av utredningar och meddelat råd och anvisningar till ledning för distriktet.

Överstyrelsen anser, att en fortlöpande undersökningsverksamhet i anslutning till skolmåltidsverksamheten liksom hittills är behöfvig. Dessa fortlöpande undersökningar böra handhas av skolöverstyrelsen. Överstyrelsen har vid olika tillfällen haft samarbete med statens institut för folkhälsan och anser, att detta samarbete framdeles bör fortgå. Överstyrelsen planerar även för sitt utredningsarbete rörande skolmåltiderna samarbete med statens organisationsnämnd. Överstyrelsen anser det viktigt, att för fortlöpande undersökningar och utprovningar i samband med skolmåltidsverksamheten tillräckligt med medel finnes disponibla för överstyrelsen, statens institut för folkhälsan och statens organisationsnämnd.

På grund av vad som anförts, får överstyrelsen framhålla,

att motionerna I: 235 och II: 393 icke synas böra föranleda någon åtgärd, *att* hinder icke för närvarande föreligger för att statsbidrag må utgå till sådan måltid med varm dryck, smörgås och frukt, som omnämnes i motionerna I: 236 och II: 281, emedan statsbidrag kan erhållas till efter svenska förhållanden avpassad Oslofrukost,

att då nya råd och anvisningar rörande kosthållet vid skolmåltider äro under utarbetande, hemställan därom i de sistnämnda motionerna icke synes behöva föranleda någon åtgärd samt

att det enligt överstyrelsens uppfattning är mera ändamålsenligt med fortlöpande undersökningar och utredningar rörande skolmåltidsverksamheten än med den i motionerna I: 74 och II: 98 begärda utredningen rörande skolmåltidsverksamhetens rationalisering.

Skolöverstyrelsen har vidare i sin ingivna kompletterande skrivelse anført bland annat följande.

Undersökningar pågå i samarbete med konservindustrien för att utröna, i vad mån konserver av olika slag kunna vara lämpliga för skolmåltiderna. Under vårterminen 1953 avslutades en serie sådana undersökningar, utförda i samverkan med Svenska aktiebolaget Vato. Fortsatta undersökningar i samråd med industrien pågå. Överstyrelsen har således berett ett antal företag tillfälle att till de 14 kurser för skolmåltidspersonal, som överstyrelsen anordnat under sommaren 1953, sända prover på konserverade livsmedel eller på annat sätt förberedda maträtter, som skulle kunna tänkas lämpliga för skolmåltider. Efter diskussion med kursdeltagarna skulle kursledarna till överstyrelsen insända redogörelser enligt särskilt formulär för kursernas uppfattning om varje särskild rätt, som prövats. Några slutsatser ha icke kunnat dragas enbart av denna mindre undersökning, men den har sitt värde i samband med de undersökningar vid skolor, vilka fortsätta i samråd med industrien. Vid dessa undersökningar beaktas konservernas lämplighet för skolmåltider ur närings- och smaksynpunkt samt ur ekonomisk synpunkt. Arbetsstudier komma att utföras.

Överstyrelsen har vidare företagit en utredning rörande kostnaderna för skolmåltidsverksamheten och dess utformning inom skoldistriktet under budgetåret 1952/53. Liknande utredningar, avseende budgetåren 1946/51, ha förut företagits.

Den i det tidigare yttrandet omnämnda nya upplagan av den i samarbete med statens institut för folkhälsan och medicinalstyrelsen utarbetade broschyren »Kosthållet för skolmåltider» föreligger nu i manuskript. Följande kapitelrubriker ge upplysning om broschyrens innehåll: allmänna krav på skolmåltiderna, synpunkter på skolmåltidernas sammansättning, råd för inköp av livsmedel, skolträdgården och skolmåltiderna, förvaring av livsmedel, något om matförgiftningar och spridning av smitta genom mat, transport av maträtter, typmatsedel, oslofrukost, variation av olika frukosttyper, frukost med gröt och välling, rationellt arbete i ett skolmåltidskök, allmänna tillagningsregler, proportionsberäkningar och recept, matens servering, diskens skötsel, anledningar till särskild kost. Vid utarbetandet av sådana delar, som avser rationalisering av arbetet, har som expert anlåtats en erfaren ekonomiföreståndarinna, som haft hand om arbetsstudier vid skolmåltider.

I samråd med statens institut för folkhälsan har överstyrelsen emellertid av följande orsak beslutat uppskjuta tryckningen av broschyren några veckor. Till grund för uppställningen av matsedlar och recept ha legat de internationella normerna för skolorgdomens näringsbehov. Inom den närmaste tiden komma vissa ändringar i nämnda normer att fastställas. Det synes ur näringspunkt motiverat att i broschyren beakta dessa ändringar. Även ur kostnadssynpunkt kan detta vara lämpligt. Det är nämligen icke uteslutet, att en anpassning av matsedlarna och recepten efter de nya normerna kan komma att medföra en reducering av matkostnaderna.

Utskottet. Enligt gällande kungörelse angående statsbidrag till anordnande av skolmåltider (1946: 553, ändr. 1950: 393, 1951: 518 och 1952: 595) skall såsom villkor för statsbidrag gälla bland annat att skolmåltiden består av smörgås och mjölk samt en lagad rätt i huvudsaklig överensstämmelse med av skolöverstyrelsen utfärdade typmatsedlar. Jämlikt övergångsbestämmelserna till kungörelsen äger skoldistrikt eller kommun, som anordnar skolmåltider före den 30 juni 1956 eller den senare tidpunkt, som Kungl. Maj:t efter framställning i varje särskilt fall medger, åtnjuta

statsbidrag enligt bestämmelserna i kungörelsen, ändock att måltiden icke är så sammansatt, som ovan nämnts, under villkor att måltiden består av oslofrukost eller gröt eller välling. Bidragsunderlaget, som eljest utgör 70 öre för varje måltid och vid bespisningsenhet med högst två läraravdelningar 90 öre, utgår för i övergångsbestämmelserna angiven måltid med respektive 35 öre och 20 öre. Vidare stadgas i övergångsbestämmelserna, att skoldistrikt, som anordnar skolmåltider före den 30 juni 1956 eller den senare tidpunkt, som skolöverstyrelsen i varje särskilt fall medgiver, äger under vissa villkor åtnjuta statsbidrag på sätt i kungörelsen föreskrives, ändock att måltiderna icke stå öppna för alla lärjungarna.

I två likalydande vid 1951 års riksdag väckta motioner, I: 191 och II: 245, hemställdes, att riksdagen måtte besluta hos Kungl. Maj:t anhålla att villkoren för statsbidrag vid anordnande av skolmåltider uppmjukades, så att skoldistriktet erhöle större frihet att utforma måltidernas sammansättning, samt att vid planering av skolmåltidsverksamheten i motionerna angivna synpunkter beaktades. Statsutskottet anförde i sitt av riksdagen godkända, den 10 april 1951 dagtecknade utlåtande nr 8 (s. 110) i anledning av nyssnämnda motioner, att såvitt utskottet kunde finna lämnade redan de nuvarande bestämmelserna i kungörelsen 1946: 553 utrymme för vissa modifikationer i sammansättningen av matsedlarna. Enligt utskottets uppfattning syntes det också lämpligt att viss frihet lämnades på detta område, blott härvid beaktades att matsedlarna anpassades så att de tillgodosåge de näringsfysiologiska krav, man här främst hade anledning att tillgodose. Utskottet ville emellertid i detta sammanhang framhålla, att ett införande av väsentligt olika typer av matsedlar med olika statsbidragsgrunder skulle leda till betydande svårigheter med avseende å rekvisition och kontroll av statsbidrag.

Vidare anförde utskottet beträffande lokalförhållandena att det syntes utskottet angeläget, att vederbörande myndigheter vid sin prövning av dessa frågor toge tillräcklig hänsyn till de svårigheter, som på detta område otvivelaktigt mötte, så att även provisoriska anordningar kunde i viss utsträckning godtagas. Utskottet ville även i anslutning till vad i motionerna I: 191 och II: 245 anförts understryka lämpligheten av att vid planläggningen av skolbyggnader tillsåges att särskilda måltidslokaler — om dylika inrättades — kunde användas även för andra behov, t. ex. som fritidslokaler. Det syntes även förtjäna undersökas om icke — såsom motionärerna antytt — en effektivisering av anläggningarnas utnyttjande kunde åstadkommas genom samarbete med på orten befintliga anstalter, institutioner och industrier. Då det vore i hög grad önskvärt, att så många barn som möjligt bleve delaktiga av skolmåltiderna, funne utskottet det angeläget, att ett så smidigt förfarande som möjligt tillämpades på detta område. Då utskottet utginge från att Kungl. Maj:t redan hade sin uppmärksamhet riktad på ifrågavarande spørsmål ansåg utskottet sig icke böra tillstyrka att riksdagen, på sätt motionärerna hemställt, i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om uppmjukning av statsbidragsvillkoren m. m.

Vad angår de till skollokaler och skolmåltider utgående statsbidragens storlek får utskottet erinra om att dessa spörsmål för närvarande äro föremål för omprövning av de jämlikt Kungl. Maj:ts den 7 mars 1952 lämnade bemyndigande tillkallade sakkunniga för översyn av vissa statsbidrag på skolväsendets område. I dessa sakkunnigas utredningsuppdrag ingår även att undersöka huruvida några sådana åtgärder i samband med byggande av skolhus äro möjliga, som kunna medföra ett förbilligande av kostnaderna för skollokalerna utan att berättigade krav på kvalitet och på god standard ur pedagogisk synpunkt eftersättas.

Av den av skolöverstyrelsen ovan lämnade redogörelsen för av överstyrelsen vidtagna åtgärder med avseende å skolmåltidsverksamheten och av vad utskottet i övrigt inhämtat framgår, att överstyrelsen år 1946 på uppdrag av Kungl. Maj:t utarbetat dels anvisningar rörande den lokala organisationen av skolmåltidsverksamheten, dels i samråd med medicinalstyrelsen och statens institut för folkhälsan anvisningar rörande typmatsedlar och skolmåltidernas sammansättning, sammanförda i en broschyr, benämnd »Kosthållet vid skolmåltider», dels ock i samråd med Sveriges standardiseringskommission, centrala sjukvårdsberedningen och hemmens forskningsinstitut anvisningar rörande inventarier och annan inredning för skolmåltidsverksamheten. År 1950 utarbetades ett tillägg till ovannämnda broschyr och i april innevarande år överarbetades anvisningar rörande den lokala organisationen av skolmåltidsverksamheten. En helt omarbetad broschyr om skolmåltidskosten föreligger i manuskript, vilken broschyr är avsedd att efter granskning av medicinalstyrelsen befordras till trycket. Tryckningen har emellertid enligt vad utskottet inhämtat något uppskjutits i avvaktan på fastställandet av vissa internationella normer för skolungdomens näringsbehov.

Anvisningar rörande sparsamhet med elektricitet ha utarbetats år 1947. I skolöverstyrelsens publikation »Aktuellt från skolöverstyrelsen» infördes dels år 1948 en artikel med anvisningar om huru enklare — provisoriska — skolmåltidslokaler skulle kunna inredas och huru kosthållet skulle kunna ordnas om t. ex. vid en skola endast en kokmöjlighet kunde ordnas, dels ock år 1949 råd för central tillagning av mat. Sistnämnda år företogs genom överstyrelsens försorg utprovningar rörande matens varmhållning i kantiner.

Vidare har skolöverstyrelsen företagit utredningar rörande kostnaderna för skolmåltidsverksamheten och dess utformning inom skoldistriktet under budgetåren 1946/51 och 1952/53. År 1952 företogs en mindre omfattande dylik utredning. Vid upprepade tillfällen ha redogörelser för dessa utredningar lämnats i »Aktuellt från skolöverstyrelsen».

Sedan hösten år 1946 har inom överstyrelsen prövats åtskilliga livsmedels lämplighet för skolmåltider. I början av år 1952 voro överläggningar ordnade på konservforskningsinstitutet i Göteborg mellan representanter för storkök och konservindustrien. Överstyrelsen har inlett samarbete med företag inom konservindustrien och konserver provas genom överstyrelsens försorg vid olika skolor. För hittills vunna resultat ha meddelanden lämnats i »Aktuellt från skolöverstyrelsen».

År 1951 utarbetades i besparingssyfte inom skolöverstyrelsen uppställningsritningar för skolmåltidslokaler av olika storlek. Härigenom få skol-distrikt, kommuner och firmor anvisning på vad överstyrelsen anser som lämplig utrustning. För närvarande pågår inom överstyrelsen arbete med nya anvisningar rörande skolbyggnader, innefattande jämväl skolmåltidslokaler.

Med anledning av vad i de nu förevarande motionerna I: 235 och II: 293 samt I: 236 och II: 281 anförts och hemställts rörande statsbidrag till skolmåltid av i dessa motioner angivet slag vill utskottet framhålla, att utskottet — jämväl med stöd av vad i remissvaren anförts — icke funnit skäl föreliggande för en ändring av den ståndpunkt till berörda spörsmål, som enligt vad ovan angivits intagits av 1951 års riksdag. Utskottet vill även framhålla, att statsbidrag redan med nuvarande bestämmelser kan erhållas för den frukosttyp, som avses i motionerna I: 236 och II: 281. Utskottet avstyrker därför bifall till motionerna I: 235 och II: 293 samt I: 236 och II: 281, sistnämnda motioner, såvitt nu är i fråga.

I motionerna I: 236 och II: 281 har vidare yrkats att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t ville uppdraga åt skolöverstyrelsen att utarbeta råd och anvisningar med olika alternativ till tjänst för skol-distrikten för att förbilliga kostnaderna för skolmåltiderna. Under hänvisning till att en dylik publikation redan är under utarbetande inom överstyrelsen avstyrker utskottet jämväl bifall till detta, i motionerna I: 236 och II: 281 framställda förslag.

Vidkommande det i motionerna I: 74 och II: 98 gjorda yrkandet om en allsidig undersökning rörande skolmåltidsverksamhetens rationalisering får utskottet anföra följande.

Utskottet vill till en början framhålla det utomordentligt stora värdet av skolmåltidsverksamheten och önskvärdheten av att denna verksamhet i möjligaste mån utbygges. Samtidigt vill utskottet understryka vikten av att alla de besparingsmöjligheter, som inom ramen för gällande bestämmelser stå till buds, tillvaratagas utan att detta medför någon standardsänkning.

Såvitt utskottet kunnat finna avser icke motionärernas förslag att skolöverstyrelsens fortlöpande undersökningar skulle inställas, utan att vid sidan av dessa undersökningar en fristående utredning skulle komma till stånd.

Enligt utskottets uppfattning synes basen för en dylik fristående utredning alltför smal. Såväl frågorna om statsbidrag till skolmåltider och till skollokaler som frågan om skolmåltidslokalernas utformning äro för närvarande föremål för utredning genom de ovan omförmälda sakkunniga för översyn av vissa statsbidrag på skolväsendets område. Vad beträffar personalkostnaderna vid skolmåltidsverksamheten äro dessa baserade på avtalsenliga löner, varför en utredning på denna punkt knappast torde kunna giva några mera påtagliga resultat. I den mån personalkostnaderna kunna nedbringas torde detta i de särskilda fallen böra ske genom lokalt vidtagna anordningar i syfte att begränsa arbetstiden. Huruvida en utredning av ifrågasatt slag kan föreslå åtgärder till förbilligande av skolkökens utrustning (maskiner

m. m.) synes utskottet i hög grad tveksamt med hänsyn till de ytterst olika lokala behoven och den snabba utveckling, som för närvarande äger rum på det maskinella området och som måste övervakas kontinuerligt av teknisk-ekonomisk sakkunskap. Vad slutligen angår kostnaderna för matvarorna kan en utredning givetvis icke påverka prispbildningen på detta område.

Utskottet finner sig av sålunda anförda skäl icke berett att tillstyrka att den föreslagna utredningen igångsättes. Utskottet vill i detta sammanhang understryka att frågan om skolmåltidsverksamhetens organisation och de åtgärder, som i rationaliseringssyfte här kunna vidtagas, i hög grad måste vara en kommunal angelägenhet. Utskottet vill med anledning härav betona, att det synes utskottet angeläget att skolöverstyrelsen vid sina fortlöpande undersökningar rörande skolmåltidsverksamheten i lämplig omfattning samråder icke blott med statliga och kommunala organ och industrier utan även med svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund m. fl. organisationer, för vilka skolmåltidsverksamheten är av vitalt intresse, ävensom bereder dylika organisationer tillfälle att taga initiativ och framlägga förslag rörande omförmälda verksamhet.

Utskottet vill vidare framhålla, att det förefaller utskottet som om skolöverstyrelsens personella resurser inom sektionen för hemkunskap och skolmåltidsverksamhet icke för närvarande äro tillfyllest för de betydande uppgifter, som föreligga på dessa områden, varför en förstärkning av desamma synes utskottet välbetänkt. Utskottet får även tillägga, att det synes utskottet önskvärt att den inom skolöverstyrelsen förefintliga statistiska sakkunskapen anlitas vid de utredningar på förevarande område, som äro av statistisk art.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

- 1) att motionerna I: 74 och II: 98 samt I: 236 och II: 281 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;
- 2) att motionerna I: 235 och II: 293 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 1 december 1953.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Ivar Anderson, Näsgård, Ohlon, Leander, Gillström, Näsström, Bergh, Hesselhom, fru Lindström, herrar Edvin Thun, Ivar Nilzon, Arrhén och Huss; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Ward, Andersson i Maimö, Mårtensson i Uddevalla, Svensson i Ljungskile, Lindholm, Johansson i Mysinge, Widén, Åkerström, Hoppe, Kyling, Onsjö, fröken Vinge, herr Blidfors och fröken Ager.

Reservation

av herrar *Ohlon, Bergh, Arrhén, Huss, Skoglund* i Doverstorp, *Svensson* i Ljungskile, *Widén, Kyling*, fröken *Vinge* och fröken *Ager*, vilka ansett att utskottet i anledning av motionerna I: 74 och II: 98 samt I: 236 och II: 281 bort tillstyrka en allsidig undersökning rörande skolmåltidsverksamhetens rationalisering och att därför

dels den del av utskottets yttrande på s. 15, som börjar med orden »Med anledning» och slutar med orden »framställda förslag», bort ersättas med text av följande lydelse:

»Med anledning av vad i motionerna I: 235 och II: 293 anförts och hemställets rörande statsbidrag till skolmåltid av i motionerna angivet slag vill utskottet framhålla, att utskottet — jämväl med stöd av vad i remissvaren anförts — icke funnit skäl föreligga för en ändring av den ståndpunkt till berörda spørsmål, som enligt vad ovan angivits intagits av 1951 års riksdag.

Då i motionerna I:236 och II: 281 ifrågasättes, om det är nödvändigt med en utbyggnad av verksamheten enbart efter de riktlinjer man hittills tillämpat, vill utskottet framhålla, att det med hänsyn till de skoldistrikt, som ännu ej överhuvudtaget kunnat införa skolmåltider, kan vara önskvärt att möjligheterna att till en början anordna exempelvis s. k. oslofrukost bibehållas även efter budgetåret 1955/56. Det torde i detta sammanhang böra understrykas, att skolöverstyrelsen i sitt yttrande till utskottet framhållit, att bestämmelsernas nuvarande utformning att endast gälla för en övergångsperiod torde ha inverkat hämmande på införandet av denna måltidstyp. Målsättningen måste dock enligt utskottets bestämda uppfattning vara att åt alla barn ge en ur närings- och andra synpunkter fullgod skolmåltid. Den i många skoldistrikt redan uppnådda standarden får således icke äventyras.»

dels den del av utskottets yttrande, som på s. 15 börjar med orden »Enligt utskottets» och på s. 16 slutar med orden »omförmälda verksamhet», bort ersättas med text av följande lydelse:

»Oberoende av de fortlöpande undersökningar, som skolöverstyrelsen bör göra i egenskap av tillsynsmyndighet, är enligt utskottets mening — såsom bl. a. också svenska stadsförbundet och svenska landskommunernas förbund framhållit — tiden nu inne för en allsidig och grundlig fristående rationaliseringsutredning i fråga om skolmåltidsverksamheten. Att statsbidragsbestämmelserna äro föremål för utredning genom de ovan omförmälda sakkunniga för översyn av vissa statsbidrag på skolväsendets område medför visserligen, att några åtgärder icke nu erfordras från riksdagens sida beträffande de av motionärerna berörda spørsmål, som sammanhånga med dessa bestämmelser. Med oförminskad styrka kvarstår dock behovet av systematisk försöksverksamhet och forskning rörande måltidernas sammansättning samt arbetets organisation och teknik. Som framgår av utskottets i det föregående gjorda uttalande delar utskottet den åsikt, som uttalats i motioner-

na I: 74 och II: 98, nämligen att kravet på en fullvärdig skolmåltid därvid måste fasthållas. Beträffande lokalernas planläggning och utrustning bör den av utskottet förordade utredningen samarbeta med de ovannämnda sakkunniga, som i enlighet med sina direktiv också ha att behandla skolornas lokalfrågor. Vid behandlingen av lokalfrågorna skulle det med säkerhet vara av betydelse för dessa sakkunniga att ha tillgång till resultaten av de arbets- och tidsstudier, som den av utskottet förordade försöksverksamheten bl. a. skulle omfatta.

Systematiska undersökningar och försök av ovan antytt slag behöva göras från tid till annan för att man skall få ett hållbart underlag för de fortlöpande undersökningarna och för skolöverstyrelsens rådgivningsverksamhet. I fråga om kosten böra sålunda olika alternativ i fråga om användningen av bl. a. konserveringsindustriens produkter prövas i bespisningsenheter av olika storlek och i skilda delar av landet. En sådan undersökning bör planeras i samråd med erforderlig expertis på ett sådant sätt att urvalet av bespisningsenheter blir representativt och så att undersökningen icke inskränker sig till enbart en utprovning av de produkter, som livsmedelsindustrien på eget initiativ erbjuder. Motsvarande synpunkter böra tillämpas i fråga om användningen och dimensioneringen av olika typer av arbetsredskap och deras uppställning i lokalerna liksom i fråga om lokalernas planläggning vid olika typer av bespisningsenheter och vid olika omfattande användning av livsmedelsindustriens hel- och halvfabrikat o. s. v.

Även om utskottet sålunda anser en fristående, central undersökning av skolmåltidsverksamheten av behovet påkallad, vill utskottet emellertid understryka, att genom resultaten av en sådan undersökning erhålles ett stöd för kommunernas egna rationaliseringsförsök men icke en ersättning för dessa. Kommunala initiativ behövas alltjämt i denna betydelsefulla kommunala verksamhet. Utskottet vill därjämte betona angelägenheten av att skolöverstyrelsen vid handläggning av ärenden rörande skolmåltidsverksamheten i lämplig omfattning samarbetar icke blott med statliga och kommunala organ och med olika industriföretag utan även med svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund, målsmännens riksförbund, hemmens forskningsinstitut m. fl. organisationer för vilka skolmåltidsverksamheten är av vitalt intresse och som besitta sakkunskap och erfarenhet på området, ävensom bereder dylika organisationer tillfälle att taga initiativ och framlägga förslag rörande omförmälda verksamhet.»

dels ock utskottets hemställan under 1) bort ha följande lydelse:

»1) att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 74 och II: 98 samt I: 236 och II: 281, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig undersökning, i enlighet med vad utskottet anfört, rörande skolmåltidsverksamhetens rationalisering med avseende främst på kosten, arbetets organisation samt lokalernas planläggning och utrustning i syfte att — med fasthållande av kravet på en fullvärdig skolmåltid — nedbringa kostnaderna;»